

УДК 347.72

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-06-28-33

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ТА ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Долянoвська І.М.

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін, ВНЗ" Університет економіки та права "КРОК", м. Київ, Україна
E-mail: DolianovskaIM@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-1606-7096

Дрига Д.О.

Здобувач вищої освіти ОКР"Магістр", ВНЗ" Університет економіки та права "КРОК", м. Київ, Україна
E-mail: drygaDO@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0003-2446-6131

PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF LIMITED AND ADDITIONAL LIABILITY COMPANIES

Dolyanovska I.M.

Candidate of legal sciences, associate professor of the Department of State and Legal Disciplines, "Krok" University of Economics and Law, Kyiv, Ukraine
E-mail: DolianovskaIM@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-1606-7096

Dryga D.O.

Graduate of higher education OKR "Master", KROC University of Economics and Law, Kyiv, Ukraine
E-mail: drygaDO@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0003-2446-6131

Анотація. У статті розглядаються актуальні питання правового регулювання діяльності товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю та суперечливих аспектів, які у процесі такої діяльності виникають. Автори зазначають, що у нових соціально-економічних умовах інститут юридичної особи зазнав істотної трансформації. Суспільні відносини, що виникають у процесі створення та діяльності юридичних осіб, у тому числі корпоративні правовідносини, що складаються між юридичною особою, її засновниками (учасниками) та особами, які виконують функції її органів, стають все більш складними, з'являються нові види договорів, формуються принципи корпоративної поведінки та розробляються критерії взаємної цивільної відповідальності учасників цих відносин. Так, товариство з обмеженою відповідальністю – це господарська структура, яка створена на підставі рішення про об'єднання капіталу в статутний фонд, який спочатку розподілений між учасниками організації за принципом пайової участі. Члени товариства не можуть мати ніякої відповідальності за угоди і договори, укладені від імені компанії, несучи ризик збитками виключно в рамках своєї персональної частки в грошовому еквіваленті. У ході господарської діяльності компанія періодично укладає договори з контрагентами, які є для неї повністю або частково афілійованими. Іноді ці угоди відбуваються на благо товариства, але найчастіше тільки з егоїстичних спонукань одного із засновників на шкоду іншим учасникам або акціонерам. Такі угоди називаються угодами із зацікавленістю. Для них законодавство передбачило особливий порядок узгодження, який, однак, товариство може спростити або ускладнити у своєму статуті. Товариство з додатковою відповідальністю - це така організаційно-правова форма підприємництва, при якій громадяни або юридичні особи об'єднуються заради спільного ведення бізнесу.

Ключові слова: товариства з обмеженою відповідальністю, класифікація юридичних осіб, цивільні правовідносини, юридичні особи, правові проблеми

Формул.: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 14.

Abstract. The article deals with topical issues of limited and additional liability companies legal regulation. The authors note that in the new socio-economic conditions, the legal entity institution has undergone a significant transformation. Public relations arising in the creation and operation of legal entities proces, including corporate legal relations that develop between a legal entity, its founders (participants) and persons performing the bodies functions, are becoming more complex, new contracts types are emerging, corporate behavior principles are being formed and criteria for mutual civil liability of participants in these relations are being developed. Thus, a limited liability company is an economic structure that was created on the decision basis to merge capital into the Authorized Capital, which is initially distributed among the organization participants on the equity participation principle. Members of the company may not

have any liability for agreements and contracts concluded company behalf, bearing the losses solely risk within the their personal share limits in monetary terms. In the business activities course, the company periodically enters into contracts with counterparties that are fully or partially affiliated with it. Sometimes these transactions are made for the society benefit, but most often only out founders selfish motives to other participants or shareholders detriment. Such transactions are called interest-bearing transactions. For them, the legislation has provided for approval special procedure, which, however, the company can simplify or complicate in its charter. An additional liability company is an organizational and legal form of an enterprise in which citizens or legal entities unite for the sake of doing business together.

Keywords: limited liability companies, classification of legal entities, civil legal relations, legal entities, legal problems
Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 14.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин, в ринкових умовах методів управління, господарюючі суб'єкти займають особливе місце в системі юридичних осіб, їх створення і функціонування - один з основних напрямків сучасної економіки, що відображає об'єктивні закономірності її розвитку. Правовий статус юридичної особи визначає конкретне положення господарюючого суб'єкта в сучасних умовах ведення підприємницької діяльності.

У нових соціально-економічних умовах інститут юридичної особи зазнав істотної трансформації. Суспільні відносини, що виникають у процесі створення та діяльності юридичних осіб, у тому числі корпоративні правовідносини, що складаються між юридичною особою, її засновниками (учасниками) та особами, які виконують функції її органів, стають все більш складними, з'являються нові види договорів, формуються принципи корпоративної поведінки та розробляються критерії взаємної цивільної відповідальності учасників цих відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прийнятий 6 лютого 2018 р. Закон України «ТзОДВ» установив низку новел про процес створення, діяльності та ліквідації цих товариств, а також прав та обов'язків їх учасників. Серед них – норми, що стосуються договорів, які укладаються в товаристві з обмеженою та додатковою відповідальністю.

Товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) і товариства з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ) були предметом дослідження таких науковців, як Л.С. Нецької, В. В. Кулакова та ін. Окремі види договорів, що укладаються в товариствах, так само цікавили вітчизняних науковців. Однак

переважно ці дослідження стосувалися акціонерних угод (праці В. Васильєвої, О. Вінник, Ю. Жорнокуя, О. Паплик, К. Рябової, С. Сліпченка, І. Спасибо-Фатєєвої, Т. Штим та ін.), а стосовно договорів у товариствах з обмеженою та додатковою відповідальністю за деякими винятками (Л. Сіщук, Т. Пожоджук) – ґрунтувалися в основному на аналізі ст. 53-1 Закону України «Про господарські товариства».

Невирішені частини загальної проблеми. Актуальність теми зумовлена потребою дослідження видів договорів, що укладаються в ТОВ і ТДВ. У свою чергу, ця потреба викликана недосконалим, на нашу думку, правовим регулюванням договірних відносин щодо господарської діяльності зазначених товариствах, що може створювати для них проблемні питання правового характеру.

Головна мета даного наукового дослідження – сформулювати висновки щодо вирішення проблемних питань правового регулювання діяльності товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, дослідження видів договорів, що укладаються в ТОВ і ТДВ.

Виклад основного матеріалу наукового дослідження. Єдиного підходу до розуміння сутності товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) немає, оскільки чітко не сформульована його концепція. Законодавство багатьох європейських країн свідчить про визнання (невизнання) структури відповідної юридичної особи. Ні Цивільний кодекс України (далі – ЦК України [2]), ні Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [5] не містять юридичного визначення відповідної організаційно-правової форми юридичної особи. Але згідно з ч. 3 ст. 80 Господарського кодексу України (далі – ГК України) [1, ст.80], ТОВ - компанія, що має статутний капітал, розділений на частки, розмір яких

визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном.

В Господарському кодексі України не ставиться завданням продовжити класифікацію юридичних осіб, не беручи до уваги того, що ГК України претендує на спеціальний закон порівняно з ЦК.

Тобто, при розробці ГК України доцільно було б продублювати основні положення щодо поділу юридичних осіб, окреслених в ст. 81 ЦК, що не було здійснено. Замість дотримання такої схематичної класифікації, ГК України не містить іншої схематичної класифікації і не регулює ті з видів юридичних осіб, які повинен врегульовувати. З Господарського кодексу не можливо визначити, якими можуть бути юридичні особи публічного права, що являють собою публічні установи, особливості їх існування, які юридичні особи є органами виконавчої влади.

Аналізуючи положення Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», можна зробити висновки:

1) український законодавець штучно відмовився від «кумулятивного» закріплення визначення ТОВ, оскільки його тлумачення міститься в ГК України;

2) можна провести певну паралель з Цивільним кодексом України при визначенні поняття «юридична особа», де характеристики цієї побудови містяться не в юридичному визначенні, а в статтях, специфічних для цього Кодексу.

Інтеграція України у світову спільноту потребує нового вирішення деяких аспектів правового статусу ТОВ в якості одного з учасників цивільних правовідносин - юридичної особи. Однак, цивільне законодавство більшості європейських країн або не містить визначення юридичної особи, або має дуже короткі формулюваннями. ЦК України також не містить легального визначення юридичної особи. Стаття 80 цього Кодексу лише вказує, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована в установленому законом порядку.

Верховна Рада ухвалила у другому читанні закон «Про внесення змін до ГК України щодо усунення правових колізій у вимогах до статуту товариств з обмеженою

та додатковою відповідальністю». За відповідний законопроект №3497 проголосували 318 депутатів. Ухваленим законом передбачається виключити з Господарського кодексу України положення про необхідність визначення в статуті часток учасників ТОВ і ТДВ.

Встановлюється, що перелік обов'язкових вимог до статутів ТОВ і ТДВ визначається виключно Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [5].

У 2018 році набрав чинності Закон «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Одним з нововведень стало скорочення переліку інформації, яка повинна бути прописана в статутах ТОВ і ТДВ. Тепер статут компанії повинен включати тільки назву компанії; органи управління, їх компетенцію, порядок прийняття рішень і порядок входу в компанію і виходу з неї. Положення старого Закону "Про господарські товариства" щодо ТОВ і ТДВ втратили чинність згідно з перехідними положеннями нового Закону про ТОВ.

У той же час слід зазначити, що старі вимоги до статутів ТОВ і ТДВ не були виключені. Таким чином, вимоги про зазначення в статуті учасників товариства і його часток, розміру статутного капіталу, мети господарської діяльності і т.д. залишилися в ч. 2 ст. 57; чч. 2-3 ст. 80, чч. 2, 4 ст. 82 ГК. Відсутність уваги з боку законодавця призвело до конфлікту між нормами нового Закону і Господарського кодексу в частині вимог до статутів ТОВ і ТДВ [7].

Після прийняття нового закону колізія стала створювати проблеми при реєстраційних діях. Деякі державні реєстратори і нотаріуси відмовляли в реєстрації статуту ТОВ, що не відповідали вимогам ГК (в ньому не вказано список учасників, розмір їх часток і т.д.). Ці дії не були юридично логічними, і ось з якої причини. Відсутність «відомостей, встановлених законом» в статуті є прямою підставою для відмови в проведенні реєстраційної дії (п. 8 ч. 1 ст. 15 п. 2 ч. 1 ст. 27 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань») [9]. Господарський кодекс є законом, а це

означає, що відсутність інформації, передбаченої ним у статуті, можна розглядати як формальну підставу для відмови у державній реєстрації. Навіть після листа Мін'юсту України від 07.06.2018 р. 6623 / 8.4.3 / 32-18, в якому рекомендувалося керуватися вимогами нового закону про ТОВ, реєстратори продовжували вимагати надати комерційним організаціям розширену редакцію статуту на основі норм Господарського кодексу.

Колізії між законами також іноді використовувалися недобросовісними міноритарними акціонерами для втручання в діяльність компанії. Наприклад, існувала практика подання скарг про визнання недійсним статуту ТОВ через відсутність повного списку обов'язкової інформації, визначеної ГК України [11].

28.04.19 р. набула чинності постанова КМУ від 27.03.19 р. № 367 «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності», згідно якої, зокрема, затверджено типовий статут товариства з обмеженою відповідальністю [6].

Якщо господарське товариство створюється і діє на основі єдиного статуту, рішення про заснування, підписане всіма учасниками, містить інформацію про тип компанії, назву, місцезнаходження, об'єкт і мету діяльності, а також склад, засновників, учасників, розмір статутного капіталу, кількість акцій кожного учасника, порядок внесення та інформацію про проведення заходів на основі правової моделі (ч. 10 ст. 82 ГК). Отже, ТОВ може створюватися та діяти на підставі модельного статуту або перейти на модельний статут уже у процесі діяльності (у такому разі не буде можливості вносити зміни до затвердженого КМУ модельного статуту і доведеться беззаперечно виконувати всі його норми), або самостійно розробити свій статут [8].

У разі подання документів в електронній формі для держреєстрації створення ТОВ, що діє на підставі модельного статуту, або переходу ТОВ на діяльність на підставі модельного статуту редакція модельного статуту самостійно визначається товариством (його засновниками) шляхом обрання варіантів «за замовчуванням» або відповідних

положень модельного статуту. Це означає, що електронна форма для подачі заявок дозволяє подати заявку на більш прийнятний варіант для підрозділів модельного статуту ТОВ (серед різних варіантів, запропонованих у затвердженій формі) [13].

Пункт, що зобов'язує його отримувати дозволи від інших учасників на вступ до спадкового об'єднання, був видалений.

11.02.19 р. було прийнято правило, згідно з яким, крім стандартного пакету документів, подавалася заява на вступ, доказ набуття права на спадщину, згода інших учасників, підпис яких завірявся нотаріально. Отже, якщо у статуті таку згоду передбачено, слід унести зміни, вилучивши ці положення. В іншому разі статут буде суперечити чинному законодавству, зокрема ч. 1 ст. 23 Закону № 2275 [10].

Нерідко учасники, формулюючи свою заяву до товариства, використовують словосполучення: «Прошу виключити мене зі складу учасників ТОВ у зв'язку з відступленням частки...». У цьому випадку учасник двічі замінює юридичну причину припинення ділових відносин: виключення і продаж частки, кожна з яких є незалежною і достатньою. На жаль, донині судові органи не завжди розрізняють такі, здавалося б, прості та елементарні речі [12].

Одним з найбільш очікуваних нововведень Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», що набрав чинності більше 2 років тому, стало усунення кворуму для проведення загальних зборів товариств-учасників.

До цього недостатня кількість учасників відповідно до законодавства (статуту) була безумовною підставою для скасування рішення загальних зборів учасників у суді. Звичайно, скасування таких рішень (у разі перереєстрації державою) часто займало кілька років, що дозволяло недобросовісним учасникам реалізовувати їх [14].

Велика Палата ВС вирішила виключну правову проблему, яка полягала в необхідності визначення моменту набуття майнових та немайнових прав новим власником частки у статутному капіталі юридичної особи за новою редакцією Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

З огляду на положення ч. 5 ст. 24 цього Закону учасник вважається таким, що вийшов

із товариства, з дня державної реєстрації його виходу, однак законодавцем чітко не передбачено моменту, з якого набувач частки у корпоративному капіталі вважається таким, що ввійшов до товариства, зокрема з урахуванням множинності юридичних фактів, з якими законодавець пов'язує державну реєстрацію прав набувача корпоративної частки.

Висновки. Юридична особа, будучи одним із суб'єктів цивільного права, діє від свого імені, самостійно набуває цивільні права і створює обов'язки, формує і висловлює свою волю, володіє іншими якостями учасника цивільного обороту. Правовий статус юридичної особи необхідно розглядати через призму її ознак. ТОВ як організаційно-правова форма юридичної особи має на увазі систему ознак, що включають в себе окрім елементів, властивих правовому становищу юридичних осіб як суб'єктів праввідносин, також наявність особливих елементів, що відображають специфіку

його створення, функціонування та припинення діяльності.

Правові позиції Верховного Суду з корпоративних спорів вказують на формування єдиних і консолідованих підходів до вирішення складних і частих проблем, що виникають у корпоративних відносинах діяльності ТОВ і ТДВ (зокрема, щодо підстав скасування рішень загальних зборів, порядку виконання ними своїх зобов'язань, захист прав учасників (акціонерів) на виплату дивідендів, отримання інформації та ін.). Однак у процесі застосування закону про ТОВ в попередніх виданнях виникло багато невирішених питань. Крім того, нововведенням в корпоративному праві, таким як договір організації, зміна розміру статутного капіталу, виключення учасника та інші нововведення, внесені Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», Верховний суд України ще має надати свою оцінку.

Література:

1. *Господарський кодекс України: від 16.01.2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. Ст. 144.*
2. *Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.*
3. *Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. Ст. 276.*
4. *Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. Ст. 275.*
5. *Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 45. Ст. 410.*
6. Буров М. Ризики споживачів у сфері e-commerce та шляхи запобігання їм. *Юрист і Закон. 2019. № 23. URL : https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012817 (дата звернення 03.12.2022).*
7. *Електронна комерція: теоретико-правові засади та сучасний стан в Україні / В. М. Полях та ін. Scientific Journal "ScienceRise". 2017. №5. С. 11–17.*
8. Ковтунець В. Становлення електронного бізнесу в Україні. *Актуальні проблеми економіки. 2001. № 1–2. С. 51–53.*
9. Масвська А. А. *Електронна комерція і право. Харків, 2010. 256 с.*
10. Мартовой А. В. *Сущность и основные характеристики электронного бизнеса, электронной коммерции, электронного и Интернет-маркетинга. URL : www.nbu.gov.ua/Articles/Kultnar/knp56_1/knp56_146-152.pdf (дата звернення 03.12.2022)*
11. Тардаскіна Т. М., Стрельчук С. М., Терешко Ю. В. *Електронна комерція. Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. 244 с.*
12. Фаустова К. И. *Электронная коммерция - новое направление экономической деятельности. 2014. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/elektronnaya-kommertsiya-novoe-napravlenie-ekonomicheskoydeyatelnosti> (дата звернення 03.12.2022).*
13. Царьов Р. Ю. *Електронна комерція : навч. посіб. з підготовки бакалаврів. Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2010. 112 с.*
14. Червона О. Ю. *Тенденції розвитку електронної комерції. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2020. № 39. С. 65–68.*
15. Юдін О. М., Макарова М. В., Лавренюк Р. М. *Системи електронної комерції: створення, просування і розвиток. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 201 с.*

Reference:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Commercial Code of Ukraine", *Data of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 18–22. art. 144.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Civil Code of Ukraine", *Data of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no.40–44, art. 356.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), *The Law of Ukraine "On Electronic Digital Signature"*, *Data of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 36, art. 276.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), *The Law of Ukraine "On Electronic Documents And Electronic Document Flow"*, *Data of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 36, art. 275.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), *The Law of Ukraine "On E-Commerce"*, *Data of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 45, art. 410.
6. Burov, M. (2019), "Consumers' Risks in the Field of E-Commerce and Ways to Prevent Them", *Lawyer and Law [Online]*, vol. 23, available at: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012817 (Accessed 03 Dec 2022).
7. Poliakh, V.M. (2017), "E-Commerce: Theoretical and Legal Principles and Current Status in Ukraine", *Scientific Journal "ScienceRise"*, vol. 5, pp. 11–17.
8. Kovtunets, V. (2001), "Formation of E-Business in Ukraine", *Current Economic Problems*, vol. 1–2, pp. 51–53
9. Maievskaya, A.V. (2010), *Elektronna comerciia i pravo [E-Commerce and Law]*, Kharkiv, Ukraine.
10. Martovoi, A.V. "Essence and Main Characteristics of E-Business, E-Commerce, E- and Internet-Marketing", available at: www.nbu.gov.ua/Articles/Kultnar/knp56_1/knp56_146-152.pdf (Accessed 03 Dec 2022).
11. Tardaskina, T.M. Strelchuk, Ye.M. Tereshko, Yu.V. (2011), *Elektronna comerciia [E-Commerce]*, Popov Odessa National Academy of Telecommunications, Odessa, Ukraine.
12. Faustova, K.I. (2014), "E-Commerce – New Direction of Economic Activity", available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/elektronnaya-kommertsiya-novoe-napravlenie-ekonomicheskoydeyatelnosti> (Accessed 03 Dec 2022).
13. Tsarov, R.Yu. (2010), *Elektronna comerciia: navchal'nij posibnik dlya pidgotovki do druku [E-Commerce: Study Guide for Bachelors Training]*, O.S. Popov Odessa National Academy of Telecommunications, Odessa, Ukraine.
14. Chervona, O.Yu. (2020), "E-commerce Development Trends", *Scientific Bulletin of Kherson State University*, vol. 39, pp 65–68.
15. Yudin, O.M. Makarova, M.V. Lavreniuk, R.M. (2011), *Sistemi eelektronnoii kommercii: stvorenniya, prosunennya i rozvitok [E-Commerce Systems: Creation, Promotion and Development]*, Editorial and Publishing Unit of Poltava University of Economics and Trade, Poltava, Ukraine.

Стаття надійшла до друку 10.12.2022